

tal, da razvijajo svojo besno moč in da se to, kar so kdaj dobrega storili v življenju, zabrišejo in potope v prežalostnih spominih, ki jih vanje zagrne narodova sodba, kletvi enaka!

In na tem otoku zapuščenih in umirajočih kraljuje on — vitez Kaltenegger! Le enega ima proti sebi — dr. Ravniharja! Drugi se klanjajo in dvigajo, kakor ukazuje njegova roka. Ali bi bilo sicer mogoče, da se gode take stvari, kakor čitamo zgoraj v „Slovenčevem“ članku? Ali bi bilo sicer mogoče, da bi on — nemško-nacionalni plemič — nastopal kot cenzor naših najboljših pesnikov in pisateljev ter pometal z drsno roko njih proizvode iz slovenskih srednješolskih čitank — da je sedaj naša šolska mladina brez učnih knjig in da se sedaj našemu slovenskemu jeziku po šolah godi slabše nego pastorki pred najktrutejšo mačeho? Ali bi bilo sicer mogoče, da bi bila članu našega stanu, ki ima slučajno posla pri mogočnem vitez, ljubša križeva pot, nego pa stopinja pred njegovo obličje? Koliko je tistih, ki so čuli prijazno besedo od njega? Ali pa slovensko besedo? In koliko jih je, recimo učitelje, ki jim je nemški plemič ponudil stol? Ako odpravi učitelja, prihajajočega s fronte, na hodniku pred svojo pisarno kakor ušivega cigana, potem takoj vemo, kakšna je vladavina na otoku zapuščenih in umirajočih! In končno vprašamo: Ali bilo sicer mogoče, da kranjsko učiteljstvo strada, kakor ne Kalteneggerjev pes, če ga ima, ker temu učiteljstvu niti tega ne dajo, kar mu je določila država, zakaj razen enkratnega predujma izza meseca januarja (po 300 K) ni to učiteljstvo ničesar prejelo! Lahko je ponosen ta nemški plemič na svojo moč in na svojo oblast, ker nanjo pritiska pečat posebne oblike in izrednega priznanja glad kranjskega učiteljstva! Če mu je dana moč, zakaj ne stori ničesar, da bi bilo konec trpljenja nedolžnih, da bi se izpolnil sklep državnega zbora in da bi se izvršila jasno izražena volja centralne vlade? Nasproti pravicam kranjskega učiteljstva je Kalteneggerjeva moč popolnoma odpovedala, ker mož nima srca za našo bedo, ker sovraži vse, kar je slovenskega!

A deželni predsednik grof Attems stoji ob strani s prekrižanimi rokami in mirno gleda, kako se vrši to sistematično ugonabljanje slovenskih kulturnih delavcev! Njegova dolžnost bi bila, da z močno roko in brez pardona pomaga pravici do veljave, da napne vse sile in spravi deželni odbor in deželni šolski svet v druge roke, v take roke, ki niso oskrunjene od kopanja grobov po krivdi sedanjih oblastnikov po nedolžnem hirajočih in glad trpečih kranjskih učiteljev in njihovih rodov! To bi bila — kakor rečeno — njegova dolžnost. Žalostno je, da ga moramo v zadnjem trenutku na to dolžnost opominjati. In to izvršujemo v interesu pravice in človečnosti, ker si ne moremo misliti, da bi bil tudi grof Attems — brez srca!

Solze zatiranih in izkoriščanih vpijejo do visokega neba! Brezštevilno zla je že zakrivil sedanjih krvavi čas. Toda takega škandala vendar ne pomnimo, da bi ne dali učiteljstvu tega, kar je njemu in samo njemu določenega! Če bi človek smel, bi dejal, da je tako postopanje popolnoma slično pritriganju tujega imetja, kar ni združljivo niti s častjo nemškega plemiča, še manj pa z državno avtoriteto! Ali res hočejo, da ravno kranjsko učiteljstvo izgubi prav vsako vero? Ali ne veste, kaj se je še vedno zgodilo, ko je v množici umrla vsa lepota notranjega sveta in ji je ostalo le golo, izstradano, obupa polno življenje? Če ni nikjer ničesar drugega razen grobov, potem je vse eno, kako in kdaj pridemovanje!

Zato govorimo v zadnji uri! Valovje ob otoku zapuščenih in umirajočih se peni in poganja višje in višje: to je sodba, volja in moč vseh slojev naroda, ki hoče osvete vsem krivicam in ki hoče življenja na svoji zemlji! Dajte nam, kar je našega; potem pa pojdite drugam, koder demokracija ne ustvarja novega sveta! Če pa jemljete kruh našim ustam in našim dušam, se maščujejo vaši grehi, storjeni nad nami in našim narodom, nad vsakim od vas tja do tretjega in četrtega kolena!

Vojna.

ALOJZIJ GRAHER.

Dne 6. t. m. je umrl v garnizijski bolnici v Ljubljani tovariš Alojzij Graher, vojak-enoletnik in pomožni učitelj II. mestne deške ljudske šole v Ljubljani. V 29. letu njegove dobe ga je pobrala sušica, ki si jo je nakopal v vojni. — Rojen je bil l. 1889. v Borovljah — bil je torej tovariš Graher koroški Slovenec — ki je študiral učiteljske v Celovcu, dovršil pa je študije v Kopru. Pred vojno je služboval v Zvirčah, v Starem trgu, v Mirni peči na Dolenjskem in v Ljubljani. Takoj po izbruhu vojne je moral k vojakom ter se je udeleževal bojev na raznih bojiščih. Vojna usoda ga je naposled zanesla v Palestino, kjer je bil večkrat ranjen ter je še obolev na koleri. Dlje časa se je zdravil v bolnici v Jeruzalemu, odkoder so ga kot rekonvalescenta in invalida poslali v domovino, ki mu pa ni mogla dati ničesar drugega razen zadnjega počivališča pri Svetem Križu na Ljubljanskem polju! In ko je že ugašalo njegovo življenje v smrtni borbi, je idealni tovariš Graher najrajši in pogosto govoril o šoli. Gojil je pač srčno željo, da bi mogel svoje znanje in svoje srce posvetiti vzgoji in pouku mladine svojih zatiranih koroških rojakov. Smrt učitelja-junaka je zadušila tudi te plemenite želje! — Bodi mu ohranjen časten in trajen spomin!

DELO SLOVENSKEGA UČITELJSTVA ZA „RDEČI KRIŽ“ IN DRUGE VOJNOPO-MOŽNE SVRHE.

Šolska prireditel v Škedenju pri Trstu, 600 K; Anton Skala, nadučitelj v Vipavi, 20 K; dalje so darovala sledeča šolska vodstva: Primskovo, 40 K; Buševa vas, 20 K; Čemšenik, 101 K; Bukovica, 40 K; Toplice pri Zagorju, 170/20 K; Št. Rupert na Dolenjskem, 106/31 K; Leskovec pri Krškem, 93 K 50 v; Raka, 81/62 K; Polšnik, 70/55 K; Sv. Trojica pri Dobu, 69/22 K; Mirna peč 51 K 82 v; Breznica na Gorenjskem, 38/17; Sava ob juž. žel., 38 K; Dole 37/30 K; Št. Jurij pod Kumom, 32/30 K; Sv. Križ pri Kostanjevici, 23 K; Svibno, 21/40 K; Kal pri Šent Janžu, 20/40 K; Zameški pri Raki, 28/36 K; Boštanj ob Savi, 19/84 K; Šmarjeta, 18 K; Veliki Podlog, 17; Vel. Lašče, 16 K; Orehovec pri Št. Jerneju na Dolenjskem, 15/70 K; Hohenegg pri Kočevju, 13/40 K; Livold pri Kočevju, 13/22 K; Cerklje na Dolenjskem, 10/57 K; Brusnice, 10 K; Gotenica pri Kočevju, 10 K; Telče, 9/40; Čatež ob Savi, 7 K 40 v; Tržišče pri Mokronogu, 7 K; Stranje pri Kamniku, 5 K; Bučka, 6 K; Dobovec pri Trbovljah, 15 K; Žažar pri Vrhniki, 6/76 K; Novi kot, 5 K; vodstvo deške šole v Kočevju, 19/50 K; vodstvo deške šole v Kočevju, 6/90 K; c. kr. deželni šolski svet v Ljubljani, 249/68 K; nadučitelj Ambrozij Rus-

jan, Dekanij v Istri, 16 K; skupaj 2200 K 52 v.

Danes izkazanih . . . K 2.200/52
V zadnji štev. izkazanih . . . 290.423/04

Skupaj K 292.623/56

SREDNJE ŠOLE.

C. kr. višja gimnazija v Novem mestu, 31 K; c. kr. višja realna v Idriji, 115 K; kozistorialni svetnik profesor dr. Fran Perne, 10 K; c. kr. profesor in cesarski svetnik Ivan Mercina iz Gorice, sedaj v Kranju, 20 K; Josip Marinko, c. kr. prof. v p. v Preski, 10 K; skupaj 186 K.

Danes izkazanih . . . K 186/—
V prejšnjih štev. izkazanih . . . 67.837/38

Skupaj K 68.023/38

DENARNI USPEH DELA SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v „Učit. Tovarišu“:

Za „Rdeči križ“, i. t. d. . . K 292.623/56
III. vojno posojilo . . . 278.848/69
IV. vojno posojilo . . . 2.871.938/—
V. vojno posojilo . . . 10.498.807/—
VI. vojno posojilo . . . 515.350/—
VII. vojno posojilo . . . 816.200/—
Srednje šole . . . 68.023/38

Skupaj . K 15.341.790/63

Zborovanje Zavezine delegacije.

(Dalje.)

7. „Kozjansko učiteljsko društvo“ je naprosilo vodstvo Zaveze, da naj blagovolji doposlane mu resolucije, tičoč se državljskih pravic in osnovnega zakona z dne 21. dec. 1867. l., ki so bile pri zborovanju tega društva po tovarišu R. Knaflču predlagane in od zborovalcev tudi soglasno sprejete, v eni svojih sej prešetati in nato potrebno ukreniti. Zaveza naj bi te resolucije takoj priobčila v stanovskem glasilu. — Na pojasnilo Zavezinega blagajnika ni mogel priti predlog v obravnavo, ker to društvo že ob leta 1909 ni plačalo Zavezni članarine, je torej po Zavezinih pravilih samo molče izstopilo iz Zaveze. Ker se je stvar pozneje uredila in se je ves dolg na letninah poravnal, je odstopilo vodstvo to zadevo v končno razrešitev upravnemu odboru Zaveze.

8. „Ptujsko učiteljsko društvo“ je poslalo dne 30. avgusta l. 1913 poročilo o predavanju tovariša Alojzija Selinška z naslovom „Pomen psihologije v vzgoji“. Dopis je došel za zadnjo našo skupščino prepozno.

9. Državnemu poslancu gosp. dr. Vladimirju Ravniharju se je odposlala po vodstvu Zaveze pismena zahvala za njegov izborni govor, ki ga je imel v državni zbornici na Dunaju dne 26. nov. l. 1913 glede vprašanja učiteljskih plač, posebno pa še ker je z nepobitnimi dokazi osvetlil neznosni položaj kranjskega naprednega učiteljstva in pokazal državnim poslancem obupne kranjske učiteljske razmere v pravi luči. Zaeno se ga je naprosilo še nadaljne podpore.

10. Inserati v „Učitelskem Tovarišu“ so se poverili s 1. januarjem l. 1914 tovarišu Franu Maroltu, ker ima kot upravnik tem lažji pregled lista.

11. V socialistični reviji „Naši Zapiski“ je izšel članek, v katerem je neki naš tovariš s Primorskega krivično in žaljivo napadel vodstvo, upravni odbor Zaveze in narodno napredno stranko na Goriškem. Voditelji nove narodne stranke na Goriškem so bili pri volji izdatno pomagati goriškemu

učiteljstvu, a če so postali spričo hudega in neutemeljenega napada občutljivi in so pretili z represalijami, se temu ne smemo čuditi. Kar se pa tiče napada na našo organizacijo, je sklenil upravni odbor soglasno naslednje tri resolucije: a) „Sežansko učiteljsko društvo“ ukreni vse potrebno, da se ne bo naša s trudom in žrtvami zgrajena stanovska organizacija neosnovano napadala od organiziranih članov ter da se s tem ne bo od nas samih dajalo orožja v roke principialnim sovražnikom naprednega slovenskega učiteljstva. S tem se krši stanovska disciplina! b) Stanovske zadeve naj se v dostojni in stvarni obliki rešujejo v stanovskih organizacijah in stanovskih glasilih, kje se nikomur ne krati svoboda besede in peresa. To zahteva stanovska disciplina! c) Dolžnost vsakega organiziranega posameznika in vsake organizane enote je, da gradi in izpopolnjuje, ne pa razdira, smeši in pavšalno natolčuje. Treba nam je pozitivnega dela, ni nam pa treba gole negacije!

12. Prošnji društva „Branibor“, da naj se listu „Braniku“, ki ga izuaja to društvo, pošiljajo Zavezini listi v zameno, se je ugodilo. (Dalje prihodnjič.)

† Emil Pakiž.

List za listom vene, odpada in se vrača k materi zemlji. Mrzla sapa veje izza daljnih, neznanih gor, mrzla kot smrtni dihi in podira naše strnjene vrste. Vmes doni pesem: Danes meni, jutri tebi! Zvonovi ni več, a zato pesem ne utihne, naše vrste se ne nehajo prazniti. Kakor lahko krile ptice z gorkega juga nam dohajajo tožna poročila: Dragi prijatelj je ostavil nas in našo dolino solz, dolino krušnih in drugih kar! Smrt pobira ne le na vojni, tudi doma.

Z okorelo roko pišem te vrstice, s krvavečim srcem. Roko sem pohabil na lovu za VII. vojnim posojilom in morda še za drugačnimi postranskimi dohodki, ki jih je poznal že pok. prof. Levce kot učiteljstvu kvarne in razvoju šolstva škodljive, a danes so vendar za kranjsko učiteljstvo — brez vsakršnih doklad — silno imenitne, da, celo merodajne za našo eksistenco! Srce mi je zakrvavelo, ko sem čital nekje v primorskih listih žalostno vest, da je umrl dne 21. januarja t. l. pri Sv. Križu poleg Trsta voditelj tamošnje šestrazredne ljudske šole, tovariš Emil Pakiž, krog očij prijateljev dobro znana osebnost, a tudi tržaškimi tovarišem znan prijatelj, ki je vedno delal na tistem plodoviti za svoj rod, pa vendar ni nikoli silil v osredje. Tiha, skromna duša, a vrl naš sobojevnik, vedno naprednega mišljenja, vedno v prvih vrstah, vedno odprtih rok.

Skupaj sva obiskovala učit. pripravnico v Kobaridu l. 1880-81., ko ji je bil voditelj čestitljivi Fr. Dominko in učitelj poleg njega šegavi Viktor Uršič, a katehet S. Gregorčič ml. Preživela sva krasne ure med zavedenimi, prijaznimi tržani Kobaridčan. Kakor pokojnik sem zabelježil tudi jaz tistih 10 mesecev v zlato dobo mladosti. Nepozabni izprehodi k bistri Soči in po krasni okolici so nas bili vedno polni. Krn in Matajur, Robič in Čedad, Libušnje in Drežnico — vse smo obredli, a v šoli ničesar zamudili. E. Pakiž je bil marljiv kot čebela, vreden do skrajnosti, vedno s knjigo v roki. Prehitro je minulo leto, kratka doba naših sanj in nad, zlatih gradov in najčistejše idealnosti.

Jesenj pot, ko je v Istri zorelo grozdje, sva se dobila v sivem Koprju, mrkem in neprijetnem gnezdu do vsega, kar ni lahko in irendentarsko. Emil je znal že z doma (iz Trsta in Bazovice) več ali

sno telniko in izredno bravuro prednašal Ličar Vitezlava Novaka „Sonato eroica“. Prejel je velik lavorov venec s slovensko trobojnic. Pozneje je Ličar koncertiral tudi v Celju in Litiji, obakrat z velikim uspehom.

Poleg koncertov demačih umetnikov smo imeli v sezoni tri gostovanja „Češkega kvarteta“ iz Prage. Slovenci nismo vedeli, kaj izgubimo takrat, ko je razpadla Slovenska Filharmonija. V njej smo imeli orkester, stoječ na visoki stopnji umetniške popolnosti, imeli smo idealnega Talicha in pustili smo iti njega, pustili razpasti orkester. Morda se nikdar več ne posreči sezidati kaj podobno dobrega. Če hoče Glasbena Matica izvajati večja dela, potrebuje orkester. Kje ga v sedanjih časih dobiti? Koliko neprilik je bilo zaradi orkestra ob izvajanju Sattnerjeve „Soči“! In ne vem, iz kakšnega vzroka niso nikdar delali na sestavo vsaj komornega kvarteta, če celega orkestra ne premoremo! Vsega tega se spominjam, kadar zagledam po ljubljanskih vogalih plakate „Koncert Češkega kvarteta iz Prage“. Četrto stoletja nastopajo štirje prvovrstni češki umetniki in žanjejo slavo, priznanje doma in tujine. Prve gosli

igra Karel Hoffmann, druge gosli Josip Suk, za Vitezslavom Novakom sedanjí najboljši češki skladatelj, violo Jurij Herold in cello Ladislav Zelenka. Vsi štirje so prvovrstni mojstri, obvladajo svoje instrumente skoro nedosežno. Le visoka muzikalna naobraz, posameznih omogoča virtuožno skupno igranje, ki poslušalca morda očarati. To je prekrasna harmonična celota. Iz nje žare posamezne ritmične in dinamične finese izvajanih skladb. Ni čuda, če taki umetniki navdušijo celo občinstvo, ki se mu pred vojno o komorni glasbi še sanjalo ni. Decembra meseca smo se Češkemu kvartetu prvič divili in ko nas je posetil dne 11. in 12. t. m., je doživel obakrat razprodano dvorano. Na prvem večeru smo poslušali Čajkovskega kvartet v D-duru, čigar Andante cantabile z nebeško lepim gosli I solom sul G in virtuoznimi pizzicati cello je splošno najbolj ugajal. Pravtako sta Beethovnov kvartet v C-duru op. 34. in Dvořakov kvartet v D-molu op. 34. zaslužila mnogo priznanja. Na drugem večeru je odnesel rekord Smetanov najboljši kvartet „Iz mojega življenja“. Češki kvartet je to genijevo življensko glasbeno izpoved podal le z njemu lastno bravuro. Saj odlikuje delo

globoko muzikalno občutje in krasna instrumentalna bogatost, ki jo dobiš pozneje tolikrat pri Dvořakovih skladbah. Prelestna slovenska glasba, ki Te očara in objame kot žarki pomladnega solca. Tudi Sukova meditacija o staročeškem koralu „Sv. Valclav“, odlična skladba modernejšje fakture, in Borodinov „Notturmo“, delo pristno ruskega kolorita, sta našli pot v srca poslušalcev. Občinstvo je ostalo do konca koncertov navdušeno in bi bilo poslušalo izvajanje Češkega kvarteta tudi do polnoči. Naj nas Češki kvartet zopet kmalu obišče, je želja vsega ljubljanskega glasboljubivega občinstva!

Danes nastopi v dež. gledišču ruska virtuoziinja na gosli Tomšinska, v nedeljo zvečer pride koncertirat z Dunaja klavirski virtuozi Anton Trost. O teh koncertih Ti poročam v prihodnjem pismu.

Bodi zdrav in piši! — Na zdar! — Tvoj Z.

Srbska kuhinja.

Dolgi devetnajst mesecev sem vih-tel zmagovito kuhalnico zoper glad in druge take neprilike »notranje človeške

politike«. Poznam vse dobre in slabe strani kuhinje. Preživel sem vse dobre in tudi jako slabe čase. Marsikaj so me naučile razmere, in zato sem si upal časih napisati tudi kak članček, ki je prišel mogoče prav našim slovenskim gospodinjam. Teorija je v kuhinji danes jako potrebna, ker živimo v dobi kart in natančno odmerjenih porcij. Vse zabavljanje in tarnanje ne pomaga nič, razmere hodijo svojo pot tja v nejasno bodočnost.

Kot star kuhinjski maček sem tudi potem vseporokod utaknil svoj radovedni nos in se nisem časih zmenil za vse jezno ropotanje in strupene poglede ogorčenih kuharic, ki so se zgrajale nad mojo navzočnostjo v kuhinji.

Stajerske kuharice so se pa hotele zavarovati pred nepoklicanimi gosti. Če pa je kdo le tiščal v kraljestvo kuhinjskih duhov, je moral plačati kazen, zakaj nad kuhinjskimi vrati je bila zapisana stroga postava: Wer in d' Küche kommt hinein, zahlt zur Strafe ein Liter Wein.

Danes pa nameravam seznaniti cenjene tovarišice in tovariše s srbsko kuhinjo. Ne mislim delati kakih posebnih skomin, zakaj tudi na Balkanu ni več tistih dobrih starih časov, kakor smo jih